

KİTAP ELEŞTİRİSİ

**2000'li Yıllar, Dünya ve Türkiye,
Prof.Dr. Cafer Tayyar Sadıklar, TCMM Vakfı Ofset Tesisi,
Ankara, 1998.**

Bedriye SARAÇOĞLU*

Hepimiz bir değişim döneminde yaşamakta olduğumuzu ve toplumumuzun bilgi çağına girmekte olduğunu biliyoruz. Ancak bu değişim nasıl olacaktır? Bizleri bilmediğimiz bir karanlıklar diyarına mı götürecektir, yoksa, daha mutlu yaşamamız için olanaklar mı sunacaktır? Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmakta ve fütürologların uğraşı alanları oldukça genişlemiş ve önem kazanmış bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal kavramların değiştiği, İktidar ve zenginlikle, aile ve kimlikle ilgili bütün kavramların alt üst olmaya namzet olduğu bir 21. Yüzyıla girmek üzereyiz. Bu yüzyılda yaşanacak değişim konusunda William Knoke, ulusların bildiğimiz şekilleriyle birer anakronizm haline geleceğini, terörizmin üste çıkacağını, işçi sendikalarının batmaya mahkum olduğunu, dinlerin bütün dünyada yeniden yükseleceğini, dünya devletinin oluşmasının kaçınılmazlığını, büyük şirketlerin parçalanacağını, iş stratejilerini ve iktisat teorilerini bütünüyle yeniden düşünmek gerekeceğini, bugünün emek becerilerinin yarın işe yaramaz hale geleceğini söylemektedir. Değişim konusunda Dünya Bankasının 2 Ekim 1998 tarihinde yayınladığı raporda ise, bugün dünyada küresel bir bilgi patlaması başladığı, bu olgunun fakir ve zengin bütün ülkeleri etkisi altına almakta olduğu, küresel bilgi devriminin, kendisinden yararlanmayı bilenlere ne ölçüde yararlı ise, diğerleri için de o kadar potansiyel bir tehlike olacağı belirtilmektedir. Nitekim bu konuda Dünya Bankası Başkanı James D.Wolfensohn, yeni iletişim teknolojileri sayesinde bilginin süratle yer

* Prof. Dr. Bedriye Saraçoğlu G.Ü. İ.İ.B.F. Ekonometri Bölümü Öğretim Üyesidir.

değiştirebileceğini, fakat bu bilgiye gerek ulaşma, gerekse ondan yaralanma için gerekli masraflara katlanamayan fakir ülke ve toplulukların, eskiden daha hızla geride kalma tehlikesi ile karşı karşıya olduklarını söylemektedir.

İşte şimdi burada özetleyeceğimiz, Prof. Dr. Cafer Tayyar Sadıklar tarafından kaleme alınan "2000'li Yıllar, Dünya ve Türkiye" adlı bu kitap, böyle bir çağa girerken Dünyanın ve Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar incelenerek hazırlanmıştır. 21.yüzyılda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gücünün ulaşabileceği yerin ne olacağı hakkında tahminler yapılmış ve bu tahminler somut rakamlara ve bilgilere dayandırılmıştır. Kitap iki bölümden ve bölümlerin altında yer alan birçok alt başlıktan oluşmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde dünya ekonomisinin genel bir değerlendirilmesi yapılarak 2000'li yıllara ilişkin öngörüler yer almaktadır. Bu öngörülerin sağlam temellere oturtulabilmesi için ele alınan konular ayrı başlıklar altında incelenmiştir. İlk olarak "Fakir Daha Fakir, Zengin Daha Zengin Olmaya Devam Ediyor" başlığı altında dünya ticaret hadlerindeki gelişmelerin fakir ülkeler aleyhine geliştiği, rakamlar ve tablolar yardımıyla açıklanmıştır. Bu arada dünyadaki gelir dağılımının da gitgide bozulmaya doğru gittiği saptanmıştır. Küreselleşme sürecindeki bir dünyada, bu adaletsiz gelir dağılımının önümüzdeki yıllarda çok önemli bir göç olayına neden olabileceği belirtilmiştir. Hal böyle olunca Malthus'un teorisi yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu kısımda nüfus artış hızının yüksekliğinin verimliliği önleyici bir faktör olduğu rakamlarla ve tablolarla açıklanmıştır.

1990'lı yıllarda, dünyadaki büyüme ve üretimin incelendiği, "Dünya Ekonomisi Nereden Nereye" adlı kısımda, Monetarizmin hakim kılınmasını sağlayacak Maastricht anlaşmasının uğradığı başarısızlık nedeniyle, dünyanın yeni beklentiler içerisine girdiği belirtilmiştir. 1980-1997 döneminde, Avrupa ülkelerindeki yavaş büyümeye karşın, gelişmekte olan ülkelerde hızlı ve devamlı büyüme gözlenmiştir. Bu arada başta Çin olmak üzere bazı Asya ülkeleri hızla büyümüşlerdir. Genel fiyat düzeylerinin de incelendiği bu kısımda Prof. Dr. Sadıklar, 1983-1990 döneminde petrol fiyatlarının dünya ekonomisinde belirleyici rol oynadığını belirtmektedir. Nitekim, bugünlerde yaşanmakta olan, Amerika'nın Irak'ı bombalamasının altında yatan esas nedenlerden birinin, dünya petrol fiyatlarını kontrol altında tutmak olduğu düşünülürse, Sadıklar'ın bu savının ne kadar haklı olduğu görülür. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda gelişmiş ülkelerde "sıfır" enflasyon konusu gündemdedir. Reel kesimdeki bu tablonun yanı sıra finansal kesime de yer verilerek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fon akımları incelenmiştir. Gelişmekte olan ülkelere kalkınmanın finansmanı için alınan borçların taksit ve faizleri göz önüne alındığında, uzun dönemde bu ülkelerin borç tuzağına düşecekleri ve esas katma değer ve istihdam yaratacak sermaye yatırımlarının zengin ülkeler arasında yapıldığını vurgulamıştır. Bu arada İran, Irak, Libya gibi bazı ülkelerin silaha yatırım çılgınlıkları sayesinde, ekonomilerinin daha çok bozulduğu ve sosyal

2000'li YILLAR DÜNYA ve TÜRKİYE

173

altyapılarının bu yüzden gelişemediği belirtilmektedir.

Bu genel görünüme sahip dünyamızın gelecekteki en önemli sorunlarından birinin "Su" sorunu olacağı belirtilerek, bu konu kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bazı bilim adamlarına göre su sorununda kriz noktası 2050 yılıdır. Türkiye açısından ise su sorununa, daha ziyade, Suriye ile siyasi ilişkiler boyutundan bakılmaktadır. Türkiye'nin su konusunda yeni fikirler üretmesi ve yeni projeler yapması, "Barış Suyu" projesi gibi projelerin tekrar ele alınmasında yarar görülmektedir.

Bu tespitlerden sonra yazar, aynı dönemde Avrupada'ki siyasi gelişmeleri "Şoklar Dünyası" başlığı altında inceleyerek, iki Almanya'nın birleşmesi ile Avrupa ekonomisinin fiziksel ve parasal dengelerinde nasıl değişimler olduğunu incelemiştir. Öte yandan Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez Savaşının ekonomik etkileri, Japonya dahil bütün batı dünyasını ve Türkiye'yi etkilemiştir. Bu koşullar bir yandan gelirken, diğer yandan da Avrupa bütünleşme hareketi de o hızla devam etmektedir. Maastricht anlaşması ile tek para ve tek Merkez Bankası uygulamasına geçecek ülkelerin uyması gereken kurallar belirlenmiştir. Kitapta Maastricht anlaşmasının ekonomik boyutunun yanı sıra siyasi boyutunun da önemine değinilmiş ve Maastricht sonrası Avrupa Birliği ülkelerinin, bu anlaşmaya uymak için harcadıkları çabalarının sonucu olarak, ekonomik gelişmelerinin yavaşlayarak işsizliklerinin arttığı belirtilmiştir. Maastricht anlaşmasının uygulanabilmesinin üye ülkeler arasında bazı sorunlar yaratmasının yanı sıra, bu kararların, Türkiye'yi Avrupa Birliğinden uzaklaştıracak nitelikte olduğuna dikkat çekilmiştir.

Dünyanın ekonomik manzarasına ve bu manzaraya etki eden faktörlere bu şekilde değinildikten sonra, "Dünyanın Ortak Geleceği ve Çevre Çıkmazı" başlığı altında, Türkiye de dahil olmak üzere dünyadaki çevre sorunları incelenmiştir. Çevre tahribatının başlıca nedeni olarak yoksulluk ve gelişmemeçlik gösterilmiştir.

Savaş ve terör tehlikelerinden uzaklaşarak dünya güvenliğinin sağlanmasını, ekonomik gelişmelerin ön şartı olarak gören yazar, yukarıdaki incelemeleri takiben, dünyadaki güvenlik sorunlarını oldukça gerçekçi bir yaklaşımla incelenmiştir. 1990 yıllarında Sovyetler Birliğinin dağılması ile NATO'nun gerekliliğinin tartışıldığı bu ortamda, kurulduğundan beri kırk yıllık süreç içerisinde, dünyada sağladığı güç dengeleri ile savaşı önlemedeki başarılarından dolayı NATO'nun görevini yerine getirdiğini, fakat, bu görevin henüz bitmediğini söylemektedir. Yazar ayrıca NATO gibi bir teşkilatı zayıflatmak yerine onu yeniden organize ederek güçlendirmenin daha doğru olacağını ileri sürmektedir.

Kitapta bundan sonra, küreselleşme hareketlerinin incelendiği kısımlarda önemli bazı öngörülerde de bulunmaktadır. Örneğin geçen yüzyılda büyük şirketler ve ölçek ekonomileri başarılı olmuşken, 21. Yüzyılda küçük ve orta ölçekli şirketlerin ve ufak birimlere ayrılarak yeniden örgütlenen büyük şirketlerin ayakta kalabileceği, ve turizm sektörünün küresel ekonomilerde çok güçlü bir

sektör olacağı belirtilmiştir. Bu öngörüler, dev şirketlerin hakim olduğu gelişmiş ülkeler için olduğu kadar, KOBİ'lerin geniş bir yer tuttuğu Türkiye için de oldukça önemlidir.

Bu açıklamalardan sonra " Özelleştirme Fırtınası" başlığı altında, dünyadaki ve Türkiye'deki özelleştirme uygulamaları karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Türkiye ekonomisinde sürdürülen yapısal reformların en önemlisini, kamu sektörünün mal ve hizmet üretimindeki yerinin yeniden tanımlanması olarak gören Prof.Dr. Sadıklar, Latin Amerika ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'deki özelleştirmelerin çok gerilerde kaldığını tablolar yardımıyla göstermiştir. Prof. Dr. Sadıklar'ın ayrıca özelleştirmede Japon deneyiminden yararlanılarak, işsizliğe neden olunmadan uygulanabileceği konusunda somut önerileri de bulunmaktadır.

Kitapta 21.yüzyılda kadınların statüsü hakkında da araştırmalar yapılmış ve erkekler isteseler de istemeseler de, siyasette ve yönetimde kadınların çok daha fazla söz sahibi olacakları belirtilmiştir.

Bundan sonra " Süper Güç Odakları" başlığı altında incelenen konular yer almaktadır. Bu kısımda başka yazarlarca yapılan araştırmalar Prof. Dr. Sadıklar tarafından tarihi bir süreç içerisinde değerlendirilmiştir. 21. Yüzyılda süper güç iddialarını, ABD, Avrupa, Japonya ve Uzakdoğu üçgeninde değerlendiren yazarın görüşleri ana hatları ile şöyledir; Öncelikle ABD' nin süper güç olma özelliğini yitirdiği yolundaki görüşleri, ekonomik ve siyasi birçok açıdan tartışılabilir bulmakla birlikte ABD' nin süper güç olma özelliğini halen koruduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra, 21.yüzyılda Avrupa'nın süper güç olacağı iddialarını gerek ekonomik, gerekse siyasi arenada gelişecek koşullara bağlı olarak tartışılabilir bulmaktadır. Diğer bir süper güç adayı olarak görülen Japonya konusunda ise oldukça iyimserdir. Yazar bu konudaki görüşlerini " Zirvedeki Japonya" adlı eserinde topladığı için burada yinelememiş, ancak kişi başına gelir, enflasyon oranı ve kalkınma hızı gibi göstergeleri bazı Avrupa Ülkeleri ve ABD ile karşılaştırarak değerlendirmiştir. Örneğin Japon ekonomisinin rekabet gücünün İngiltere'ye göre % 50 daha iyi durumda olduğunu ve Japonya ile Amerikan güçleri arasında bir denge olduğunu belirtilmiştir.

Türk Japon işbirliğine de geniş yer veren yazar, Türkiye'nin konumu ve Japonya'nın ekonomik gücü dikkate alındığında Türkiye ile Japonya'nın ortak iş yapabilecekleri sektörleri belirlemiştir. Japon ekonomisini ve geleneklerini iyi bilen Prof. Dr. Sadıklar, Japonların yatırım kararlarında ve bir ülke ile ikili işbirliğine girişlerinde rol oynayan en önemli faktörün, o ülkede güven ortamının sağlanması olduğunu, ve Japonların ihtiyatlı davranmayı ilke edinmiş insanlar olduklarını, bu yüzden ekonomik kararları çabuk vermediklerini de belirtmektedir. Bununla birlikte yazarın, Japonya ile ticari işbirliğinde en yüksek şansı verdiği sektör de turizmdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan yeni dünya düzeni içerisinde, Türk-Japon ilişkilerini daha geniş bir spektrumda değerlendiren Prof. Dr. Sadıklar, bu ilişkilerin 21. Yüzyılda artmasının yararlarına da dikkatleri

2000'li YILLAR DÜNYA ve TÜRKİYE

çekmektedir. Kitapta, Japonya'nın yanı sıra Çin'deki gelişmeler de incelenmiştir. Ancak bu analizler en son 1996 yıllarının verilerine dayandığından 1997 sonbaharına doğru patlak veren ve "Asya krizi" olarak adlandırılan krizin etkileri kitabın kapsamı dışında bırakılmıştır. I. Bölümün son kısım "Sanayi Ötesi- Bilgi Toplumuna Doğru" başlığı altında verilen senaryolara ayrılmıştır. İyimser ve kötümser yaklaşımlar altında yapılmış olan bu senaryolar, yazar tarafından özetlenmekte, ve dünyanın her durumda da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmekte olduğu hatırlatılmaktadır. Böylece bilgi çağı olarak öngörülen 21.yüzyılda ileri teknolojinin ve bunları kullanacak yetişmiş insan gücünün ön plana çıkacağı ve hem sermaye yoğun hem de emek yoğun üretim kalıplarının hakim olacağı üretim yapılarının meydana geleceği belirtilmiştir. 21. Yüzyılda ayrıca birçok iktisadi ve sosyal içerikli kavramda da değişiklikler olacaktır. Örneğin teknolojik gelişmelere paralel olarak, işyerlerinde devamlı öğrenmeyi gerektiren "esnek meslek" tipleri ortaya çıkacaktır. Bunlara paralel olarak da yüksek teknolojilerin üretimde sağlayacağı tasarrufların sonucu olarak insanların boş vakitleri artacak, Turizm ve hizmet sektör'eri daha çok önem kazanacaktır. Yazar ayrıca sanayi ötesi bilgi toplumunun başlıca özelliklerini de belirtmektedir. Bunlardan en çok göze çarpanı 21. Yüzyılda ülkelerin mal ihracatlarına göre değil, bilgi ihracatlarına göre sıralanacağı, bilgi ve teknolojinin öncülüğü nedeniyle ferдин ön plana çıkacağı, bunun sonucu olarak da siyasi ve iktisadi liberalizmin güç kazanacağı tahmin edilmektedir. Bu gelişmelerin güçlü kültürlerin zayıf kültürleri yemesi gibi sonuçlarının olacağı da beklenmektedir.

Ülkelerin 21. Yüzyılda bilgi toplumuna geçiş süreçlerinde uzun vadeli stratejik planlamalar sayesinde, istihdam sorunları olmayacaktır. Kitapta bunları takiben yer alan analizlerde, 21. Yüzyılın üretim ve sanayi yapısı üzerindeki tahminleri içeren iki önemli araştırmanın sonuçları, Prof. Dr. Sadıklar tarafından oldukça kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bunların bir kısmı teknolojik gelişmelerle, diğerleri tıbbi gelişmelerle ilgilidir. Bunların yanı sıra 2000'li yıllarda gelir ve sanayideki gelişmelerle ilgili tahminler de yer almaktadır. Prof. Dr. Sadıklar'ın bu tahminlerle ilgili çok yerinde bir gözlemine dikkat çekmek istiyorum. O da, ülkelerin kişi başına gelirleri ile ilgili yapılan tahminlerin bugünden aşılmış olduğudur.

Yukarıda açıklanan konuların yer aldığı birinci bölümün son kısmında 2000'li yıllarla ilgili rakamların yer aldığı tablolar verilmektedir. Bu tablolardaki rakamları değerlendiren yazar, 2000'li yıllarda gelişmiş ülkelerin gelişmeye devam edeceklerini ve geri kalmış ülkelerin ise durumlarında fazla bir düzelmeyin olamayacağı sonucuna vardığını belirtmektedir. Bu sonuç, benim 1990 yılında diskriminant analizi kullanarak gerçekleştirdiğim "Ülkelerin Ekonomik Kalkınmışlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi" adlı çalışmamın sonuç kısmında belirttiğim düşüncelerle paralellik arz etmektedir.

Dünyadaki bu görüntüden sonra, kitabın ikinci bölümünde Türkiye'nin durumu ele alınmış ve 2000'li yıllar ve Türkiye başlığı altında incelenmiştir.

İlk olarak İzmir'de gerçekleştirilmiş bulunan üç iktisat kongresi kapsamındaki konular özetlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu kongrelerde Türkiye'nin çeşitli ekonomik sorunlarının ve geleceğinin ele alındığı çeşitli konular bilimsel bir bakış açısından incelenmektedir. Bu kongrelerin amaçlarına ulaşıp ulaşmadıkları, onlardan sağlanan yararlar ölçüsünde değerlendirilebilir. Bu konuyu da incelemiş bulunan yazar, 1923 yılında yapılan Birinci İzmir İktisat Kongresinde "Misaki-ı İktisadi" adı altında kabul edilen bazı genel ilkelerin Cumhuriyet Hükümetlerinin ekonomik politikalarının hazırlanmasında önemli roller oynadığını, 1981 yılında yapılmış bulunan İkinci İktisat Kongresinin ise dışa açılma konusunda yeni ufuklar getirdiğini, fakat, ciltler dolusu kitaplar halinde yayınlanan bu bildirilerden siyasilerin yeterince yararlanmadığını belirtmektedir. Haziran 1992 tarihinde yapılan üçüncü kongrenin diğer iki kongreden farkı ise, uluslararası katılımcılara açık olması ve siyasi parti temsilcilerinin görüşlerinin de dile getirilmesi olarak görülmektedir. Üçüncü İktisat Kongresi sonucunda yayınlanan özetlere göre dünyanın ve Türkiye'nin 10 yıllık perspektif içinde önünde bulunan önemli konular "yoksulluk" "kalkınma" ve "çevre" olarak görülmektedir ve Türkiye için yapılması gerekenler 13 madde halinde özetlenmiştir. Prof. Dr. Sadıklar, bu önerilerin Türkiye'deki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını düşündüğünden gerçekçi bulmaktadır.

Kitapta, bundan sonra yer alan "Türkiye'nin gelecek on yılı" adlı kısımda TÜSİAD'ın 21. Yüzyıla doğru Türkiye adlı anket çalışmasından özetler verilmekte ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yazar, gelecek on yılda ekonomi politikaların şekillenmesinde bu araştırma sonuçlarından geniş ölçüde faydalanılabileceğine ve bu tip anket çalışmalarının daha kapsamlı olarak yapılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Prof.Dr.Sadıklar ayrıca 2000'li yıllara dönük diğer bazı araştırmaların sonuçlarını tarafsız bir gözle değerlendirerek, bu yıllarda Türkiye'nin genel görünümü hakkındaki öngörülerini şöyle toparlamaktadır; "2020 yılında ekonomide bugün olduğundan daha müreffeh, uluslararası gelişmişlik sıralamasında yukarılara doğru tırmanmış, fakat gelişmiş ülkeleri henüz yakalayamamış, demokraside hayli yol almış, fakat tam anlamıyla açık toplum kimliğini kazanmamış, Avrupa Birliği üyesi olmayıp bölgesinde önemli bir siyasi ve iktisadi rol oynayan Türkiye..."

Prof.Dr.Sadıklar, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe bir türlü kavuşamamasının altında yatan esas neden olarak, serbest dolaşım hakkının Avrupa ülkeleri için yaratabileceği olumsuz etkileri görmekte ve Türkiye'nin Avrupa'ya yönelik çabalarından hiçbir zaman vazgeçmemesi gerektiğini belirtmektedir. Kitabın bu kısmında ayrıca, Gümrük birliğinin (GB) Türk ekonomisi üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. GB'ne girişin ilk yılının Türk ekonomisinin aleyhine olduğu rakamlarla anlatılmaktadır. Bununla birlikte, yazar ayrıca, Türkiye'nin GB içindeki haklarını ve sorumluluklarını devamlı olarak gözden

geçirmesi ve bunlardan asla vazgeçmemesi ve Türk dış politikasını şekillendirirken bunların devamlı olarak irdelenmesini tavsiye etmektedir. Bunlara ilaveten, Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkan durum, Türk devletleri ile olan ilişkilerin geliştirilmesini işaret ederken, bunu, diğer ülkeleri tedirgin etmeden akılcı ve dengeli bir politika ile yürütmek gerekecektir. Ayrıca, Dış Ödemeler Bilançomuzda olumlu etkileri artık açıkça bilinen "bavul" ticaretinin geliştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ve bunların belirli esaslara bağlanması da önemle tavsiye edilmektedir.

Prof.Dr. Sadıklar'ın belirttiğine göre AB, ABD ve Japonya ile ilişkiler birbirlerinin alternatifleri olarak görülmeden geliştirilmeli ve 21. Yüzyıl için Türkiye kendi takvimini kendisi yapmalıdır. Ancak herşeyden önce Türk Sanayininin bu önerileri gerçekleştirebilecek gücünün olması gerekmektedir. İşte bu amaçla, kitapta bu konular da ele alınıp oldukça kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu alanda yapılmış bulunan ampirik araştırma sonuçlarını ve hükümet programlarını inceleyen yazar, bizzat kendisi de sanayicilerle görüşerek onların fikirlerini almıştır. Elde ettiği bulgulara göre, Türk sanayinin özellikle AB ile rekabeti konusunda oldukça iyimserdir ve "rekabet gücü" konusunda yapılması gerekenleri de belirtmektedir. Rekabet gücü ile ilgili yapılan uluslararası bir sıralamada Türkiye, 21 inci diğer bir sıralamada ise 15 inci olarak bulunmuştur. Yazar bunlara bakarak ve bazı sanayi standartlarını inceleyerek Türk sanayinin belirli bir yere geldiğini belirtmektedir.

Türkiye'nin mukayeseli üstünlüğünü sağlayan faktörler, "Türkiye'nin Zenginlikleri" başlığı altında incelenmiştir. Türkiye'nin konumundan ve coğrafyasından gelen zenginlikleri arasında, yazar, Türkiye'deki sebze ve meyve potansiyeli, altın ve diğer maden potansiyelini, Avrupa bankalarında yatan Türklere ait dövizleri, saymış ayrıca GAP gibi büyük projelerinin bulunduğunu belirtmiştir. Bunlardan Türkiye'nin meyve ve sebze potansiyelini yeterince kullanmadığını rakamlarla açıklamaktadır. Bunların yanı sıra Türkiye'nin eşsiz bir turizm potansiyeline sahip olduğu ve Türk Turizminin 2000'li yıllarda ekonomiye çok büyük destek sağlayan bir sektör olacağını belirtilmektedir. Bunun içinde, halen uygulanmakta olan turizm politikasının yanı sıra, Türkiye'deki turizm potansiyelinin dünyaya tanıtılması için büyük kampanyalar yapılması gerekliliğine de işaret etmektedir. Türkiye'deki nüfusun % 72'si 35 yaşın altında ve % 40'ı 18 yaşın altında bulunmaktadır. Bu nüfus yapısını yazar, Türkiye'nin batı dünyasına karşı bir üstünlüğü olarak görmekte ve bu potansiyel dinamizmin "insan faktörüne" yapılacak yeterli bir yatırımla ülke ekonomisi için mukayeseli bir üstünlük sağlayacağını belirtilmektedir. Türkiye'yi bazı dar boğazlara iten yüksek nüfus artış hızı ise düşme eğilimindedir. Ülkemizdeki işgücü arzının ve işgücünün sektörel dağılımının da bu gelişmelere paralel olarak 2000'li yıllarda büyük ölçüde değişeceği, özellikle tarım sektöründen diğer sektörler yapılıcak aktarmalar nedeniyle, tarım dışında yeni istihdama ihtiyaç duyulacağı beklenmektedir. Yazar,

bazı varsayımlar altında bunların rakamsal tahminlerini de yapmakta ve bu rakamların ışığı altında Türkiye'nin 2000'li yıllara doğru yeni bir nüfus ve istihdam politikası izlemesi gerektiğini de bildirmektedir. Bu politikaların başında da insan gücünün planlanması ve teknolojik gelişmelere karşı eğitilmesi gelmektedir. Böylece 2000'li yıllarda insana yatırımın ön plana çıkacağını vurgulayan yazar'ın bu konuda somut iki önerisi de bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dış ülkelerdeki yetişmiş bilim adamlarımızı Türkiye'ye geri çekmek diğeri de 5000 öğrenciyi üniversite sonrası eğitim yapmak üzere ileri ülkelere göndermektir. Bu konularda Devlet Planlama Teşkilatı ile Yüksek Öğretim Kurulunun müştereken hazırladıkları "Yüksek Öğretim Geliştirme Perspektifi ve Finansman İhtiyacı" konulu araştırma incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Burada yer alan tespitlerle yazarın önerileri arasında paralellikler bulmak mümkündür. Bu konuda, bugün Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde lisans üstü eğitim başarı ile verilmekte iken yurt dışına öğrenci yollamanın mantığının altında, bilimsel çalışmaların yanı sıra görgü, bilgi artırmanın neden olacağı bir vizyon genişlemesi nedeniyle yararlı olabileceğini düşünmekteyim.

Yukarıdaki konulara ilaveten Türkiye'nin stratejik konumundan kaynaklanan avantajları ayrı bir boyutta da ele alınarak incelenmiştir Türkiye'nin üç kıtanın birleştiği yerde olduğu belirtilirken, bunun 21. Yüzyılda, dünyada Türkiye'nin ağırlığını daha çok hissettirecek bir faktör olduğu, bu da dünyanın istikrarını isteyen bazı devletlerce olumlu olarak karşılanırken bazıları için tedirginlik yaratabileceğini, Türkiye'nin bu dengeleri koruyarak politikasını saptaması gerektiği belirtilmektedir. Nitekim Türkiye, çoğunluğunun Türk ve müslüman insanların oluşturduğu hem Avrupa ve hem de Asya özelliklerini taşıyan Avrasya'nın merkezinde bulunmaktadır. Yeni Türk devletlerinin ortaya çıkışı Türkiye'nin bir yandan itibarını artırırken, öte yandan sorumluluklarını da artırmıştır. Bu bakımdan, Türkiye'nin, Sovyetler Birliğinden ayrılan Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan gibi ülkeler ile hem ekonomik hem de kültürel ilişkilerin geliştirilmesine özen göstermesinin gerekliliği açıkça vurgulanmaktadır. Bu ülkelerin ekonomik durumlarını hakkında da geniş bilgiler veren yazar, ayrıca, Türk Hükümetlerinin konuya yaklaşımını gerçekçi bulmakla birlikte, başta iş çevreleri olmak üzere, toplumun birçok kesimindeki gelişmeleri daha çok organize olmayan heyecan fırtınası gibi görmekte ve bu konuda çok ciddi etüdlerin yapılması gerekliliğine işaret etmektedir. Ayrıca Türkiye için yeni olanaklar sunan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesinin uzun vadeli hedefi, üye ülkeler arasında bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaktır. Üye ülke ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olması bölgede 350 milyonluk bir pazarın oluşmasına imkan verecektir.

Buraya kadar Türkiye'nin potansiyel gücünün ve olanaklarının neler olduğu iyimser bir yaklaşımla gözler önüne serilmiştir. Şüphesiz Türk ekonomisinin birçok sorunu da vardır ve bu sorunlardan çıkış yollarının neler olduğunun da

2000'li YILLAR DÜNYA ve TÜRKİYE

bilinmesi gerekmektedir. Prof Dr. Sadıklar, Türkiye'deki kayıt dışı ekonomi nedeniyle Türk ekonomisinin gücünün tam olarak ölçülemeyeceğini, ancak bunun gayri safi milli hasılanın % 30-50 civarında olduğunu belirtmekte ve kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması konusunda bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu konuda halen yürütülmekte olan birçok çalışmanın ortak bulgusu da yaklaşık aynı oranları vermektedir.

Bu açıklamalardan sonra kitapta, Türkiye'nin yeni teknolojilerle yakınlığı ve teknolojik potansiyeli incelenerek teknoloji yarışını kazanmak mecburiyetinde olduğumuz belirtilmektedir. Teknoloji yarışında iddia sahibi olabilmek için Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) konusuna ağırlık vermenin şart olduğunu, bu itibarla sanayi sektörü ile üniversitelerin ortak araştırma projelerini yürütmelerinin gerekli olduğunu, küçük ve orta ölçekli işletmelerin tek başlarına karşılayamayacakları bu çeşit harcamaların müştereken karşılanmasını sağlayacak bir metod geliştirilmesinin gerekli olduğunu da belirtmiştir. Gerçekten de milli gelir içindeki Ar-Ge payları ortalama % 3 civarında olan gelişmiş batı ekonomilerinde üniversite- sanayi işbirliği oldukça yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Yazar ayrıca Türkiye'nin şu andaki teknolojik gücü ile ilgili olarak Türkiye'deki teknoloji kuruluşları hakkında bilgi vermekte ve ilk Türk uydusu olan TÜRSAT'ın Türkiye'nin telekomünikasyon devriminde sağladığı yeniliklerle, bunun Türkiye'yi kendi uydularına sahip on altıncı ülkeden birisi yaptığını belirtmektedir. Ayrıca, hem, yüksek teknolojiye dayanan elektronik cihaz ve sistemler üreten, hem de, ürettiklerini dünya pazarlarındaki güçlü rakiplerine rağmen satabilen ASELSAN adlı kuruluşun ekonomik gücü hakkında bilgiler vermekte ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Böylece Türkiye'nin teknoloji yarışında belirli mesafeler katettiği ve bu yolda hızla devam etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. GAP projesinin de Türkiye'nin 21. Yüzyılda ekonomik gücünü kanıtlayacak bir proje olduğu belirtilmektedir.

Bu açıklamalardan sonra , kitabın II. Bölümünün son kısmında "Türkiye'nin 21. Yüzyılda hedefi ne olmalı " başlığı altında izlemesi gereken politikalar, hedefler ve bu hedeflere ulaşmanın yolları, daha önce alt başlıklarda incelenen konuların ışığı altında toparlanmıştır:

Kitabın böyle kapsamlı ve çok yönlü analizler sonucunda ulaştığı temel yargılar şöyle özetlenebilir:

- Dünya 21.Yüzyıla girerken hızlı bir değişim süreci içerisinde ve süratle küreselleşmeye doğru gitmektedir.

- Dünyada ABD, Avrupa, Japonya ve Çin gibi süper güçler etkili olmaya devam edeceklerdir.

- Küreselleşmeye doğru giden dünyada halen birçok sorun vardır. Bu sorunlar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında adaletli bir dağılım yerine, gelişmemiş ülkeler aleyhinde daha hızlı ilerlemektedir.

- Gelişmiş ülkeler gelişmeye devam ederlerken gelişmekte olan ülkelerin

durumlarında fazla bir değişme beklenmemektedir.

- Dünya her durumda da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçecektir.
- Dünya üretimi yeniden şekillenecek, teknoloji ön plana çıkacak ve hizmet sektörü ağırlık kazanacaktır.
- İnsan unsuru ön plana çıkacaktır.
- Liberalizm güç kazanacaktır.

Türkiye'nin bugünkü görünümü, potansiyeli ve hedefleri ise şöyle özetlebilir:

- Türkiye'nin bugünkü yeri gelişmiş ülkeler arasında değildir. Türk ekonomisinin bazı dar boğazları ve sorunları vardır. Ancak bunlar aşılmaz nitelikte değildir.
- Türkiye bu konumuna razı değildir ve olmamalıdır. Çünkü Türkiye birçok kalkınmış ülkeye kıyasla, kullanılabilir kaynakları, ve güçlü turizm potansiyeli bakımından belirli bir üstünlüğe sahiptir. Ayrıca, Türkiye, stratejik konumu açısından da çok önemli avantajlara sahiptir. Bu faktörler iyi değerlendirildiği takdirde Türkiye'nin 21. Yüzyıla daha şanslı bir konumda girmesi mümkündür.

-Sanayileşmesini henüz tamamlamamış olmakla birlikte, Türkiye kendini bilgi çağına hazırlayabilir. Bunun için bilgi çağının gereği olan ileri teknoloji üretimine şimdiden ağırlık verilmeli, hizmet sektörünün genişletilmesi ve insan unsuru hedef alınmalıdır.

- Bunlar için gerekli olan imkanlar yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye'de potansiyel bir kaynak olarak mevcuttur. Ayrıca 21. Yüzyılda insan faktörünün ön plana çıkması, genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip Türkiye için bulunmaz bir avantaj olup, bu gençlerin iyi eğitilip bilgi çağına doğru yönettirmeleriyle, Türk ekonomisinin sorunları çözülebilecektir.

-Böylece, Türk ekonomisi bu şanslarını iyi değerlendirebilirse, en güçlü 15 ülke arasına girebilecektir.

-Türkiye bu fırsatı kaçırmamıştır ve bilgi toplumu olma yolunda büyük bir potansiyele sahiptir.

Prof Dr. Sadıklar'ın bu eserinde geniş bir literatür taramasının yapıldığı ve konuyla ilgili çalışmaların tarafsız bir gözle değerlendirildiği saptanmıştır. Kitapta yer alan birçok öneri ve öngörü, geçerliliği kabul edilmiş birçok çalışmada yer alan görüşlerle aynı yöndedir. Ayrıca geniş bir bilgi ve veri tabanına dayanan tablolar, ve yapılan karşılaştırmalı analizler okuyucuyu fazla yormadan bilgi verirken, akıcı ve açıklayıcı bir üslupla yazılan kavramlar da hiç iktisat eğitimi almamış kişilere bile yararlı olabilecek niteliktedir.

Prof. Dr.Sadıkların bu eseri gerek kapsam, gerekse incelediği konular bakımından Türk gençliğine iyimser bir ruh aşılacaktır. Zaman zaman lüzumsuz çalkantılarla yıpratılmak istenen Türk gençliğinin böyle bir iyimserliğe hem ihtiyacı hem de hakkı vardır.

Yararlanılan Kaynaklar

Knoke, William "Cesur Yeni Dünya: Yirmibirinci Yüzyıl için bir yol haritası"
Çeviren: Zülfü Dicleli Türk Henkel Dergisi Yayınları no.7, s.24, İstanbul 1997.

Rodrik, Dani, "Küreselleşme ve Gelişmekte olan Ülkeler", İktisat,İşletme ve
Finans Dergisi, yıl 12, sayı 141, Aralık 1997, s.5-20, Ankara.

Saraçoğlu,B, "Ülkelerin Ekonomik Kalkınmışlık Düzeyleri Açısından
İncelenmesi", Hacettepe Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt.10,
s.52, Ankara.

Wolfensohn,D, James, "Dünya Bankası Kalkınma Raporu", İktisat,İşletme ve
Finans dergisi içinde, sayı 151, Ekim 1998,Ankara,s.7-9.